

Batavia den 20 February 1837

Bij missive van den 7 Januarij ll no 16, ben ik door den algemeenen secretaris ^{uitgenoo-} ~~genoo-~~ digd, om aan uwe Excellentie in te dienen, een duideljk verslag nevens de toedragt en aangelegenheden van de in de Bataviasche Ommelanden ende Residentie Bantam onlangs plaats gehad hebbende onrustige bewegingen, bepaaldeljk ten oogmerk hebbende, om daaruit de ware oorzaken van den opstand en het voornemen van de opstandelingen te doen kennen, en tot opheldering van de omstandigheid, dat zich onder de muiters, onderscheidene che-ribanners bevonden en welke vergehld van mijne beschouwingen, aintrent de zaak in het algemeen. —

Om aan de intentie van uwe Excellentie te voldoen, acht ik het noodig, de zaak van haer geboorte of aan op eene volledige, doch tevens zoo kort mogeljk wijze te omschrijven, zoo als dezelve zich, volgens de

Aan
 Uwe Excellentie
 den Gouverneur Generaal
 over Nederlandsch-Indie

2
andereheidens verklaringen byde gehoudene
tengetritting, heeft togedragen.

Het hij mij derhalve vergund het volgende
hierbij ter neder te stellen.

De eerste pogingen welke de hoofd aan-
voeders tot bereiking van hun oogmerk heb-
ben in het werk gesteld, hadden voornamelijk
ten doel, om nekers vrouw Salia in hunne
belangen over te halen.

Deze vrouw, afkomstig van Cheribon,
doch reeds sedert 20 jaren inde Bataviasche
Ommelanden woonachtig, werd bijgenaamd
Njei Gumpara, een naam van een verheer-
de oorsprong, en welke volgens hare verklaring
haar konde zijn geschikt gewoiden, door
Pangerang Sentot, voorn Alie Bassa van den
bekenden hoofdmutter Diepo Negro als een
blijk van erkentenis voor hare goede verhou-
ding zijner levensmiddelen, gedurende het
verblijf van genoemden Sentot alhier, en hoofd-
zakelijk bij gelegenheid van zijn embarguement
naar Sadang.

Het was op den 13 Augustus A. P. dat
deze Njei Gumpara door nekers Agoes
Sindang werd uitgenoodigd tot het bijwoonen
van een Sedekah of godsdienstig feest, hetwelk
ten oogmerk had, om de herstelling te bevre-
deren van den rijkent en ooglijaarden

3
inlander Janjein Papa Koeloes afkomstig
van Cheribon, wonende inde Kampong Pen-
to Kapok, op het land Kampong Kalayoe, ge-
legent inde ommelanden van Batavia,
byde manding der rivier Fedanie, by wd-
ke gelegenheid door gen. Agoes Sindang,
aan Njei Gumpara werd ter hand gesteld,
eene hoeveelheid Olie, om daarvan, by wijze
eener offerhande, by het feest, gebruik te
maken. — Aan deze uitnoodiging gehoor-
gende, begaf Njei Gumpara zich ook
werkelijk naar de woning van gedachten
Papa Koeloes alhoewel hij toen nog geheel
onkundig was van het voornemen om Pan-
tam binnen te trecken. — Aldaar aar-
komende ontmoette hij al dadelijk, onder meer
anderen haar onbekende personen, eenige
Pantammers, die als Koelies hun onderhoud
inde ommelanden van Batavia trochten,
en met welke hij reeds vroeger in eenige bekend-
schap was gekomen. — Onder de al ders in-
landers, waarvan zich veel ^{min of meer} ~~adellijken~~ ^{adellijken oorsprong} aanduidende naam van
Agoes hadden togesigend, bevand zich mede
nekers ^{Pambak} ~~Sabat~~, volgens voorgeven van Njei
Gumpara de kon van eenen Pangerang Pa-
lem adipatti Oekoer te Cheribon en van
welke ^{Pambak} ~~Sabat~~ hij wist, dat hij als kind Pagoes
Daangien en als jongeling Pangeang Raka

4
genoemd werd en dat hij door het toevallig doeden
van een Chinees kind, van Cheibon naar
Batavia was gebannen door keizer Karta
Nagara, die ook sultan Sedorek genaamd
werd. en genoemde ^{Dampok} Sabak was woonachtig
bij Batavia in de Kampong Poeloe Gadang,
en van beroep landbouwer, hetgeen volgens
Njei Gumpara de reden was, dat hij zijnen
titel en naam verloochend had, daar hij als
kroonmanig zijns rang niet kon ophouden. en

Na bij gemeldent Raja Koeloep,
twee dagen vertoefd te hebben, wilde Njei Gum-
para, daar het feest was afgelopen, huis
waarts keeren, waarop ^{Dampok} Sabak haar zeide: "Gy
moet nu niet terug gaan, want wij trekken
naar Bantam alwaar geen Radja meer is,"
haar tevens een groot boek, bevattende de gese-
hiedenis van den Soerochoenan Kali Haja
voorleghende, het welk moest vertoond worden
aan den Pangerang Mankoe Boemie van
Lebak (Residentie Bantam) alomede aan
den in het Bantamsche wonende Soe Bagoes
Oeriep, terwijl ^{Dampok} Sabak haar tevens de nood-
zakelijkheid betogde, ~~dat~~ ^{dat} hij eene bedevaart
deed naar het in Bantam gelegen dis-
trict Sjeringkoeroeng, om aldaar te
offeren en uit eenen Hoogen boom eene
vlag te doen waaijen haar tevens de ver-
keering gevinde, ~~dat~~ ^{dat} men bereids eenen

5
brief aan den Pangerang van Lebak geschreven
had, waarop ten antwoord was ontvingen, dat
aldaar alles tot kunnen ontvingst in gereedheid
was gebracht. en vervolgens werd door de verzamelde
menigte op nieuw eens Sedeka gehouden, hoofd-
zakelijk ten oogmerk hebbende, om hurs voor-
nemen, van naar Bantam te trekken, wel te
doen gelukken. en Deze Sedeka werd bij gevonden
door den mandroer van het land Kampong Ma-
laja, die niet alleen van alles onderriegt Scheen
te zijn, maar hem zelfs zoo veel mogelijk den
behulp kwam hand bood, als mede door keizer
Lassoent, en den ^{voornaamste} ~~voornaamste~~ hoofdaanvoeder, die
na den afloop van het feestmaal vooruit ging,
om Njei Gumpara met haar gevolg bij de Ka-
rang te Blaradja en te wachten, om als dan ge-
namelijk het Bantamsche binnen te trekken. en

In de nacht van den 15 augustus 18
begaf ~~hij~~ hieh dan ook Njei Gumpara, met de ver-
zamelde menigte, waarvan sommige met geweren
gewaarend waren op weg naar Blaradja begeleid,
door eenen gids, ten doer den mandroer van
Kampong Malaja mede gegeven, om den weg
dwaars door het land te wijzen. en Sambak ver-
gheelde deze optogt echter niet, maar schijnt naar
Batavia terug te zijn gekeerd, vermoedelijk om
haar nog enige beschikkingen te maken, tot de
uitvoering van het vaorgenomen oogmerk.

Den gemelde optogt met Njei Gumpara aan
het hoofd, Blaradja stond te naderen, bevand
hieh toevallig dien helphent nachtbij het aanden

pastweg gelegen landhuis Blaradja, de inlanders
 Latja, ~~Santja~~ vroeger hoofdopasser bij de politie van
 het wester kwartier der Bataviasche ammelan-
 den, nader en toen ^{gedetacheerd} ~~gedetacheerd~~ te Siseri bij de
 poststation Santol het paleis van de Bantam-
 sche ^{grenzen,} ~~grenzen~~ ten ^{einde} ~~einde~~ indies amtrecken een
 wakend oog te houden, en tevens om zorg te dragen
 voor de vereischte transportmiddelen bij het door-
 trecken van troepen, van en naar Bantam; een
 maatregel welke noodnakeijck is geoordeeld,
 tengevalge van de vroeger in het Bantamsche
 plaats gehad hebbende onrustige bewegingen,
 op welk punt ik... . hooprij zal zijn de aan-
 dacht van ^{Uwe} Excellentie te vestigen. e

Eene meer dan gewone levendigheid bij den weg
 bespaurende, veroorzaakt door vele kleine troe-
 pes Inlanders, welke langs gemeld landhuis den
 weg naar Bantam opgingen, was ^{maakte} ~~maakte~~ ^{hulpe}
 de opmerkzaamheid van Latja gaande. e
 Welcke kwamen centraal van tien inlanders
 voorbij, met Nij Gumpara aan het hoofd,
 gekleed in een kwart lang baasje en roede
 broek; drie van haren volgelingen waren voor-
^{hier} ~~zij~~ van schietgeweer, en ofchoon niettemin
 de geheel optoog het voorkamen had van
 een reikende troep, welke een vrouw van
 aanzien begeleidde, begreep Latja echter,

hen te moeten staande houden en hen te vragen,
 of hij wel van behoorlijkes passent waren voorzien,
 voor de met riek voerende wapenen; waarop een
 van hant te kennen gaf, dat de passent in het be-
 rit waren van hinnen mede reis ^{genoot} ~~genoot~~ Kriem
 welke reeds een eindwegs vooruit was. Op het
 hooren van desers naam, liet Latja zich uit
 dat hij diens Kriem als een bij hem bekend
 suspect persoon, wenschte te ontmoeten. De
 toevallig op dat oogenblik aldaar aankomen-
 de hoofdmandoor van Blaradja ^{antwoorde} ~~antwoorde~~
 hierop, dat hij Kriem, vergezeld van ~~een~~ man
 een eind wegs boven de Karang of kleine ba-
 raas Blaradja ontmoet had, en bij vroegende,
 dat Kriem bij hem doet had aangedrongen,
 op het in een geent zijner Kriem, doch die niet
 willende afstaan, hem hoofdmandoor had
 toegevoegd, dat de weigering hem deus hou-
 kamen te staan. e Latja gaf vervolgens aan ge-
 meldten hoofdmandoor en zijnen trouw Rakam
 last om Kriem terug te doen keeren en voor-
 hem te brengen. e Intusschen ontdekte ^{Latja} ~~Latja~~
 dat een der aangehouden een pak bij riek droeg,
 bevattende twee fraaie, met goud galon omboor-
 de lakensche hoeden, Jabai genaamd, hetgeen
 hem te meerder aanleiding gaf, de zaak ~~naam~~
 nauwkeurig te onderzoeken, en gelastte
 alros den Kampang mandoor Bapa
 Mera die mede aldaar toevallig
 wijps aankwam, om de aangehouden

personen naar des hoofdmandvoers woning te geleiden, tot dat Kieca aangekomen en door hem de passers houdend tijnd overtoond.

De hoofdmandvoer Lassoent, bevand zich overeenkomstig de gemaakte afspraak, reeds inde nabijheid van Blaradja, alwaar hij met een aantal in voorraad bijeengebrachte medestanders, inde onderscheidene aldaar staande Haxonge, wachtende was. Ooggetuigen zijnde, van het geen er gebeurde, ^{en} reekende dat de reeds doorgetrokken Kieca, achtervolgd en hunnen aanslag dus houdend worden ontdekt, schook hij met de zijnen toe, tot antet van de arrestanten, welke den hoofdmandvoer Papa Mera goedwillig schijnen te volgen. ~~en~~ Lassoent vertoandt daarop aan Latjo eenen brief, heggende: dit geschrift, is magtiger dan een pas van de politie; dan Latjo daarmee geen geregen nemende, gaf Lassoent daarop het tecken tot den aanval. Agoes Sindang helve schakte met zijnen buiten gewone grooten Plewang, de toernog te paard zittendens Latjo het linker beersap, terwijl Mandvoer Papa Mera ook weldra onder de toebrede slagen betweek. Blotoent hoo Njeij Gumpara, volgens hare verklaring genege hebben, dat dusdanige moorddadige handelwijs geen werk ~~te~~ voor vrouwen was, en hij alnoos terug wilde

keeren, doch dat Lassoent en Doekors Kieca, haer daarop met bedreigingen hadden overlandt, heggende "het is nu te laat om aan terug keeren te kunnen denken; bovendien gaat gij met ons op last van Pangeran Hakai."

Daar het voornemen der opstandelingen, ongemerkt het Pantamsche te bereiken, nu, door dit onvoorneme toeval, ~~verreideld~~ ^{verreideld} was, gaf Lassoent ^{aan de} landanderscheidene hoofden, om hunne manschappen voor Njeij Gumpara te brengen, op dat hij door naar houdend worden genalft en ankwetbaard gemaakt, het geen ^{aanvankelijk} ~~aanvankelijk~~ door ieder geloofd werd, nu welke plegtigheid Lassoent geval, om openlijk te handelen; liet een medegebragt kwant ^{en} rood gestreept tydenaandel, hetwelk hij voor gaf van hoogent afkomst te zijn; ontrollent de gammelang slaant en het huis van den hoofdmandvoer en de langs den weg zich bevindende wachthuinen verbrandt; het mede aandert weg staande huis, door den Heer Merwoland bewoont werd geplunderd en inde asche gelegd; een aantal gemene Chinese keelies, blykbaar an hunne groote lichaams gestalte uitgekozen en tot dat einde in die amtreken mede aanwochtig, voegden zich onmiddelyk bij de oproerigen, en hielpen jeroig mede om te plunderen en te branden.

De Politie dienaar Kanto, die een gevangene

naar Serang had overgebracht terugkomende
 en nog van niets bewust, ontmoette even boven
 de post Santol, ^{de} muiters met vliegend vaande-
 len bij het slaan op de gummelang, optrekkende,
 hoodra hij hem in het oog kreeg, werd hij na-
 genel, enige Chinenen wilden hem adellijk dood-
 schieten, omdat hij de mantoeing van de kam-
 pagnie droeg. Hulks werd echter nog geluk-
 kig door Gumpara Ngej belet; - zijne mantoeing
 werd uitgetrokken en hij door Lassoent genood-
 maakt om, zoo hij wilde leven, de voeten van
 Gumpara te kussen. Sembah, en te beloovent
 met ^{hem} gemeent maak te maken. Gumpara Ngej,
 welke tot dus verre te voet was, beiterg nu het
 paard vanden politie dienaar Kanto. Een
 zoo ontmoette de Bantamsche politie dienaar
 Kabica, de muiters aande hids des rivier
 Sjikandis een gewangene die hij naar Sange-
 rang overbragt, werd van zijne boegen beviyd:
 hichdaartegen willende wevnetten, bragt een doer
 muiters hem een haktoe, die zijne toedong
 doorkliepde, doch gelukkig niet verdel door-
 drang, hij moest hich even als Kanto voor
 Gumpara Ngej te medel wepven en beloovent
 mede tegen Bantam optetrekken.

De stand van het water der rivier
 Sjikandi laag zijnde, doorwaadden de
 muiters denelven en begaven hichnaarde

nabij gelegen suikermolent en arak stookerij,
 anlans door de Heeren Frael & Co aan eenen
 Chinees verkocht. Twee Engelschen, die bij
 de machinerie aldaar nog werkzaam waren
 en op het gerugt van de nadering der opre-
 rigten de klok luidden, werden aangeval-
 len; de klewangs waren reeds boven hunne
 hoofden op geheven, toen Gumpara Ngej
 verbod, hen te vermoorden, heggende: "het
 zijn broeders van de mij wel bekende
 Mevrouw Jassent bij welke ik, onstreeks
 vijftien jaren geleden, op de suikermolent te
 Bekassie gewoond heb." De inlanders lie-
 ten af, doch bij het vlykten der Europischen
 werden hun nog verscheidens geweeschoten
 door enige Chinenen nagegeven.

Het grootste gedeelte der op de
 suikermolent arbeidende koelies liep weg; een
 twintigtal sloot hich bij de muiters aan.

De politie dienaar Kabica ver-
 klaart, dat de hoofden der oproerigen en
 Gumpara Ngej over de rivier Sjikandis op
 Bantamsch grondgebied komende, tegen
 hunne volgelingen heiden: "het Bantam-
 sche volk is hich van de onredrukking
 die hij, zoo door opbrengsten in geld, als huare
 heerendienstent; Pkeredjahan Compagnie; onder-
 vinden; het Bantamsche land heeft geen
 Radja meer, nu hal het anders worden, wij
 zullen het volk verlossen."

Nadat de muiters beris van den suikermolent hadden genomen, werden de politie dienaren Kanto en Habico, benevens de inlanders die zich te Blaradja, Sjikandis en op den molent helven, bij de muiters hadden gevoegd, voor Gumpara afgevoerd; ⁵ Die aan het voorhoofd bestreken en als het ware gemalft, terwijl hun verder in gevolge eenoud gebruik, hoogenaamde nassi koening werd te stent gegeven, na welke plegtigheid Gumpara verklaarde, dat degenen die haar verlist, of verraderlijk handelde, gewis oogen blikkelijk dood ter aarde zoude vallen.

De Sangerangsche politie dienaar Kanto, stoorde zich echter weinig aan de anderezame betuwing; door de Hoofden en Gumpara niet gelast ^{rijndes} gedurende den nacht de wachters ronden, en bij het ontdekken vond anraad een schotte doen, tot welks einde hem een buks, ten huise van den heer Nieuwland geroofd, werd toevertrouwd, ontvlugte hij met dit schietgeweer en was alzo de eerste door wien de politie in de Batavische ammelanden ten oprichte van het vogmerk en de namen van sommige hoofden der muiters, met eenige zekerheid kennis verkreeg.

Diezelfde nacht begaven

zich de oproeigen gedeeltelijk naar het huis van het landgoed Sjikandis Slier toebehoorende aan J. Konij, even benevens de poststation Sjikandis gelegen, hetwelk hij plunderden en verbrandden. Aan de menigvuldige gebruikten op den suikermolent en arakstookerij Sjikandis Oedick, alwaar de muiters den nacht doorbrachten, werd niets beschadigd, om reden, hoe als de hoofdmuiters verklaarden dat dit Etablissement thans Chinese eigendom was, en hij tegen den natis geen oorlog voerden, maar denzelven als hunne vrienden wilde aanmerken.

Den 6de daar aanvolgende braken de muiters van den suikermolent Sjikandis des morgens vroegtijdig op naar Haros, alwaar hij door enige Oerajang Sekars, werden aangevallen doch het terrein niet toelatende om te paard te kunnen aqeen, moesten deze wijken. De muiters overnachtten in de kampong Sjalada, en trokken des anderen daags over Oekoelatis Genting, Rangkasbetong tot Sadjira. Den 18 waren zij te Harjany bij den bag Bangkok in het zuidel gedeelte van het regentschap Labak op een afstand van ee. 40 palen van Sjikandis, alwaar zij, door behulp van den eed bejaarden inlandschen Doekan Oesoep, gedurende de terugritting te Seang overleden; hoe aan volke als levensmiddelen

5 met een daartoe opzettelijk mede
gebruyte

veel bijstand vonden. hij helpte een tamelyk bemiddeld man, volgens met de meeste leden zijner familie de oproerigen. en het was ook aldaar dat Agoes Kassim, Kiaj Gedeh en moas Baras, die zich nader bij het gerecht te Gemoeroe en Balang Andang, als aanvoorders der muiters hebben doen kennen, dezelven met hunner aanhang versteekten, hoodat alle moet doen gelooven, dat opgemelde inlanders, reeds bevorens, met het voornemen om aperseks stichten, bekend waren.

Den 19 begaven de muiters zich naar Rawajon in den amtek van welke plaats nog een aantal hoogerwaardes Bidaninen woonachtig zijn, welke de alreeds leed van Pundak nog aankleven.

Telem dezes in afhandeling en heel vreedzaam levende inlanders, werden door de muiters gedwongen met hen op te trekken of hunne levensmiddelen te dragen. De 20^e over Bodod te Balang-andang aankomende, ontwaapten echter de meeste Bidaninen, hoodra de duisternis hen daartoe de gelegenheid aanbod. Een heel klein getal bleef de oproerigen volgen, tot de Kampong Gemoeroe alwaar de muiters den 23^e andermaal door de Afrijang-Sekars werden aangevallen, waarna Lassoen hen schijnt verlaten te hebben, met oogmerk

om eene nieuwe bande te verzamelen, en in het zuiden van Pantam te vallen, ^{ten} einde de maatregelen van den Kant van het Gouvernement, welke nu geheel tegen de bande van Njey Gumpara gericht waren, alros te verdelert en zich vervolgens met haar in het Sebaksche te vereenigen.

De muiters zich vervolgens van Gemoeroe weder naar Pangelangan begavende, werd hunner aanhang, gedurende de drie dagen, welke zij daar vertoefden, weder enigzins versteekt door de hoofden van Datarzui, Kebantjai en Poetang. Paré welke niet tegenstaande hunne Kampongs op 6 en 12 paal van Pangelangan verwijderd waren, zich evenwel derwaarts begaven, met nog enige hunner onderhoorigen, waarvan velen wit linnen; het gewoon teeken van onderwerping; benevens eenig geld of levensmiddelen medebragten, al hetwelk Njey Gumpara en de hoofden der muiters werd aangeboden.

Het schijnt echter dat de hoofden der oproerigen op meerder bijval hadden gerekend, daar Doekon Kriad en Agoes Kassim zich uitlieten, wat af toek de reden magt zijn, dat er zich niet meerder kampongshoofden aan hem sloten, waarop te kennen werd gegeven, dat de tegenwoordigheid

van eenen politie dienaar Noersaleh genaamd, die inde huidige opgelegene kampong Poetjong. Paré post had gevat, daar aan hinderlijk was, als wienende de hoofden dat hunne namen zouden worden opgegeven, op welke heggent, eenige muiters uitgekandert werden, om opgemeldent oppraised te gaan opratten; aan dese werd door de afgehandene muiters, in stede van opgevat te Poetjong Paré verradelyk overvallen en vermoord. -

Den 27. kregen de muiters vervolgens bericht, dat er troepen in aantogt waren, waerop dehelve des morgens met het aanbreeken van den dag van Pangelangan opbraken, om bij Balang andang achter de rivier Gijlinan op drie ^{spunten} ~~spunten~~ op de wagon van Gijeritan en Gijlingkang past te vatten, ten einde onder bevel van de nu nog voortvluchtige inlanders Kiai Gedek, Agoes Kassim en Doekan Kiai welke laatste mede een der hoofdaanvoorders schijnt geweest te zijn de troepen aldaar af te wachten. De brug over genoemde rivier braken zij voorts af om aan de troepen de toinadering mogelijk te maken en dehelve onverhoeds te kunnen aanvallen, hooded zij den steilen over de rivier houden hebben beklommen.

De troepen aan de overzijde der rivier komend werden terstand door de muiters aangevallen, die echter wederstand vindende, met verlies van enige dooden en gewonden de pligt namen naar Patascha waar hij als aanmerkelyk in getal vermindert zijnde, in de bosschen en bergen van den wiesoen, tot den 6. September, waer met de Boegunenen die hem onophoudelyk vervolgd hadden, op hen stuitte en geheel uit elkander dreven. -

Ney Gumpara bleef ten slechts vergeheld van 3 vrouwen en 3 mannen, onder welke Agoes Kassim en Kiai Gedek, met welke hij voorts langs angebaande wegen is gevlugt tot bij het bosch Ouwafsea, waer hij hier twee dagen op hielt en levensmiddelen van hekeren Hadjie Oedjang ontving, die des politie zijne hulp in het opspreken en arresteren van Ney Gumpara beloofd had. - Op last van denzelfden Hadjie, volgden haer ook nog twee Pantammers, welke hij, vóór hij aan het bosch Ouw kwam, als loelies had aangenomen en die haer daar wilden verlaten.

Op het bosch Ouw rigte zij

hij haeren koers, naar de ammelanden van
 Batavia, vernachtende in de boschen en ti-
 pars dikwijls hander voedsel, tot aan de
 Simentuech, waar hij des ochtends ontwaaken-
 de, bevond, dat Agoes Kasim, Kiaj Gedeh
 ende 3 vrouwen haer haddin verlaten.
 Van daar trok hij weder door de ammelan-
 den van Batavia, met het voornemen
 zich weder bij den ooren gemelde Sanjem
 Bapa Koeloes in de Kampong Pintoe
 Kapok te vervoegen; doch onderweg ver-
 nam hij dat hij te Tangerang reeds in hechte-
 nis hatter gevolgt van de verdenking van
 den hoofdschout van Tangerang, hoodat
 hij van haer plant veranderde en besloot,
 zich naar Sikarang te wenden, worwaerts
 hij op weg was, toen hij toevallig wijke, door
 een Polletis dinaar van Tangerang, op de
 hoogte van Batocjippes / beneden Tange-
 rang / op suspisie aangehouden werd, die
 woorts, niettegenstaande haer nog drie
 met klewangs gewapende koolies vergezelden,
 den moed had de helve te arresteren en
 op te brengen.

Door de hoofdschout van Tangerang ge-
 bragt, zijnde, bevond men dat Njeij Gumpara,
 de vlag welke bijde bende was geweest,
 bij wijke van buitgordelant de ^{Gendemen} ~~de~~
 had geslagen, en in ^{de helve} ~~de helve~~ verborgen hield

de stalen punt eens piek, in een linnen geold,
 van welks zijde steel tot pikoolant had laten
 gebruiken; terwijl hij tot reden, waaraan hij
 dese slag ^{en} piek zoo zorgvuldig bewaarde,
 opgaf, ^{dat} ~~dat~~ Lassoen haer de helve had aan,
 bevolen als zijnde Kabojoekant / een gewijd
 wapen van hoogen aanderant.

Uit het vorenstaande blijkt dat Sambak
 welke ten huise van Bapa Koeloes zich
 zoo heer bijverde om Njeij Gumpara in
 het belang der zaak overtehalen, zich niet
 bij den optogt naar Balaradja heeft gevoegt,
 maar naar Batavia schijnt te zijn terug
 gekesed; zijnde hij den 23 Augustus weder
 te huise van Bapa Koeloes terug geko-
 men, vergezeld van hekeren vrouw Sajoe-
 man genaamd, van waar hij terstond door
 Sang Bapa Bander werd afgehaald en
 naar de waning van diens vader de man-
 doer Lamar Bapa Rima geleid. Na
 twee dagen aldaar vertoefd te hebben, ge-
 durende welke tijd ~~de~~ Sambak zich
~~veel~~ en geheimstinnig met Lamar Bapa Rima
 schijnt onderhouden te hebben, wenschte de
 vrouw Sajoman naar hare ^{waning} ~~waning~~ terug
 te keeren, aan welk verlangert Sambak
 sindelijk schijnt scheen toetgeeven en zich
 met haer op weg begaf doch naarwelyk
 kwamen hij in het bosch nabij de Kampong

Jengklong of hij vander daer een v menig-
 ste van ongeveer 40 man, aan het hoofd van
 welke zich Lassoent bevand die hoe als hier-
 voren vermeld is Naji Gumpara bij Goe-
 moeros verlaten had, om een nieuw ben-
 te te vernemen. Tambak werd dadelijk
 bij tijnen aankomst door Lassoent be-
 greet, met den weidchen titel en naam van Pa-
 ngerang Panambahan Dalis, hem tevens het
 bevel over de bende overdragende. - Ervol-
 gens werd Tambak, nu bijgenaamd Pange-
 rang Panambahan Dalis gekleed in een
 blauw stift gewaad, met goud geborduurden
 offgeret en wijders voorzien van een hoofddoek,
 met het teken van den Schildpad; man-
 bang gestaan genaamd; als mede van een
 sabel met koper beslag en een kris met
 zilveren schede, terwijl de vrouw Saijoe-
 man, met eengeen stift satijn pak werd
 beschenken het welke Tambak van Lassoent
 Lassar Papa Riemā gekocht of gekregen
 had.

Die avond intusschen gevallen zijnde,
 begaf zich de bende naar Lassoent, al-
 vorens onder dezelve een uitdeeling van
 50 golloks gedaant en Tambak en Saijoe-
 man elk op een paard gezet had, naar de
 middelijke districten van Ban-
 tams op weg, houdende eerst op het Buiten-
 bergsche Land Djaga Bitā op een

F hij rijgten altes huns twee ma-
 jarringa, almar hij

afstand van ruim 30 palen van Jengklong,
 halt, om een weinig te eten, waarna dehel-
 ve den togt te stand voortniet tot op het
 land Janglappa, waar dezelve reeds tot
 80 man aangegeleid zijnde, de aandacht der
 bevolking wekte. Jandoor trokken hij naar
 de in het Bantamsche gelegene Kampang
 Najak en eindelijk naar Goeadok, doch
 verder gingen hij niet, maar namen toen we-
 der den terug togt naar het Buitenborg-
 sche aan, waarschijnlijk op het beijt, dat
 de troep van Naji Gumpara, geslagen
 was, ~~ver~~ verstroyd geraakt zijnde, gen.
 Tambak op Pangerang Panambahan Da-
 lis, met zijne vrouw en nog zes zijner
 volgelingen werden gevangen genomen.

Hiermede vleit mij Uw Excel-
 lentie een hoe kort mogelijk, doch tevens
 duidelijk verslagte hebben gegeven van de
 gehele toedragt der zaak. - Wat nu aan-
 belangt de ware overnaak welke tot den
 opstand heeft aanleiding gegeven, en de
 aangelegenheden met welke dezelve
 hou kunnen en verband staan, ~~te~~
 durf ik niet wagen, een besluis beslissend
 oordeel te vellen, vermits dienaangaande
 niets met zekerheid uit de verklaringen van
 de gevangenen is kunnen worden ~~afgeleid~~
 afgeleid.

Wellicht dat de tegenwoordigheid van de
 nu nog voor vliegtige Lassoen en Kria, hier-
 aanteent meermalen lichthouders kunnen ver-
 spreiden, aangezien deze beide aanvoorders
 der munters, toch als de voornaamste beschik-
 keers van de geheele onderneming moeten
 aangemerkt worden, terwijl hij, die wij magtig
 zijn geworden, meer als bloote werktuigen zijn
 te beschouwen, welke Lassoen en Kria alleen
 uit dweprijen bijgeloof zijn gevolgd, ten ge-
 volge van de door hen in het werk gestelde
 kunst kunst, grepen en heilige voorspellingen,
 alleen Njai Gumpara ende inlandes Tam-
 bak, bij genaamd Pangerang Dalis, zijn
 de enige gevangenen van welke men hou-
 kunnen veronderstellen, dat zij meer van
 de zaak weten, dan men van hen heeft
 kunnen vernemen. Njai Gumpara heeft
 vroeger gediend bij Pangerang Sentat, gelijk
 hiervoor is aangemerkt, en hoe ligt moge-
 lijk het houde zijn, dat alhoewel personen en
 de zaak gemoid zijn geweest, die hoegenaamd
 in 'n geens betrekkingen tot Bantam staan,
 hoe is echter te, dese oprigte niets kunnen
 worden ontdekt. Tambak heeft wel is waar,
 een werkdadig deel aan de genamen maat-
 regelen en beschikkingen genomen, doch hij
 schijnt de opvoering enlyke ten diensten

te hebben geslaan, om eigen voordeel te
 behalen, hander dat byhandere grieven, betref-
 fende de inrigting van het Bestuur in
 Bantam, waarmede hij als geen Bantam-
 mer en in de ammelanden alhier waard-
 achtig zijn in geens betrekking standaan,
 hem daartoe ^{gelijc} hebben, en moet het ervoor
 worden gehouden, dat de hoofdaanleggers de-
 ren Tambak, om geens weers andere reden
 in hun belang hebben overgehaald, dan om
 by het bijgeloovig volk partij te trekken, van
 de onstandigheid door Njai Gumpara ver-
 haald, dat hij de hoan houde zijn van he-
 deren Pangerang Dalam ad patli Sekse
 van Cherbon een voorgeven het welke
 alleen zijn te geboorte verschuldigd is aan
 de door dweprij en bijgeloof ontstellde
 heeren van Njai Gumpara, waar door
 hij zich onderscheidens verwaarde gebuurte-
 nissen uit hare ^{jeugd} ~~jeugd~~ en daden uit de parita
 trajang voor den geit ~~te~~ haalt, welches
 hoe geschikt waren om het onervaren volk te
 te misleiden; gesprekken door haar gehouden
 voor hoe veridic bekend zijn, strekken hier-
 van tot bewijs, hoe als onder ^{anderen:} ~~anderen:~~ dat
 hij te Waringin Kocoung gekomen zijn, de,
 op hare gang, welke in de Goenoeng Bangkato
 bewaard werd, houde staan, dat zich daar
 op alle gesoten des lands haar houdens
 verzamelen, als wanneer zij een kaart
 houdens openleggen; vermoedelijk om het

land gelijkelijk te verdeelen; dat hij vervolgens uit een groot loek honds leent, waar op al de grooten handen beginnen te weeren, en eindelijk, dat hij van daar naar Serang honds terug keert, overal andere hoofden aanstellen. Bij verkiezing bejaarden, doch hoe die er niet waren, jongeren of zelfs kinderen, maar dat hetes handes oorlogens of bloed vergieten hou geschiedt daar het slechts een schikking of regeling van hakens p. Katoran/ honds hijt, en voorts nagmeed antamenhangende vertelkels uit de volkes Jevitas, van welke hij slechts een verward begrip had.

Er bestaat alle grond om te geloven, dat de oproerlingen het voornemen hebben gehad, om de huidige Districten van Lebak, in Pangerin te ~~berieken~~^{bereiken} aangezien deze bergachtige en voor een groot gedeelte niet mogelijk te bereiken worden, hen de geschikte gelegenheid aanboden. Hieh des noods aan alle vervolging te onttrekken, terwijl zij bovendien met reden konden verwachten, gen. Districten, al waar het volk ongedig bijgeloviger is dan elders in Bantam en in alle vroegere onlusten steeds de hoofdrol heeft gespeeld, gemakkelijker in opstand te kunnen brengen, het geen genoegzaam getuigt dat de hoofdaanleggers zeer goed in het Bantamsche bekend waren, hoodat

daaruit met voldoende zekerheid kan worden afgeleid, dat personen in Bantam woonachtig, of daar te huis behoorende, in het oproer de hand hebben geleed en welke Sas. Soem en Krida als werktuigen hebben gebruikt, om hieh eenen aanhang te verschaffen. ~~Hoe~~ des hieh helven onmiddellijk bloot te stellen. Het is wijders uitgemaakt, dat de in Bantam en elders verworrens aanhang, geenstins als eens toevallige anstandigheid is aantemerkent; maar veelmeer, dat die verkegure aanhang, een gevolg is geweest, van reeds vroeger gemaakte afspraak, en het geen ingte meerde doet vooronderstellen dat de haak in verband staat met goede personen, in Bantam is de overweging van de middelen welke men heeft in het werk gesteld, om het volk te misleiden, en wel voornamelijk het rijk uitdosschen van Tambak, als Pangerang Panambahan Dalie en van de vromen Krijsemant, wier blankheid met reden kan doen vermoeden van ~~afkomst~~^{afkomst} te zijn. Dat het Bantamsche volk aan deze misleiding en aan de boven natuurlijke magt, welke men Hiej Gumpard toekende gereedelijk geloofsloeg, kan geenstins onwaarschijnlijk voorkomen, wanneer men slechts indachtig is, dat nog in 1835 te Tampakpoetie, na by dese hoofdplaats, waar het volk hoe veel verlichter is, een vrouw is gesprekendeed die hieh voor Ratoc

Issa's koningin, gesus' uitgaf, en welke, op
eene troon gezeten, dagelijks eene groote
Schare bij hiech vereenigde, om hegeningen
en bovennatuurlijke kracht uitroefende mid-
delen uitte deelen, tot welk einde, haar helpe
door gegede ingenen, geschenken werden
aangeboden, hijs het bij onderzoek gebleken,
dat de meugens; Tambak, by die gelegenheid
met meer anderen is gesproken, deerd ge-
worden, als hiech bevonden hebben de an-
der de aanschouwers welke gen: vrouw om-
singden, doch dat hij nader weder op vrije
voeten is gesteld. Volgens de verklaring van
Njai Gumpara welke met deze amstan-
digheid voldoende bekend schijnt te zijn,
is deze plaats gehad te hebbende op een opre-
kensis, de beweegreden dat Tambak hiech
ander de muiters heeft begeven.

Hijsders valt op te merken, dat hoe
wel op Batavia als inde ommelanden ende
huides distrikten van Bantam, hiech
Bantammers onder bedekte namen op
houden en rondnerven, die uit hoofde
van medeplichtigheid aan de vroeger hoe
vaak ondernomene pogingen tot opstand
in Bantam, hunne geboorte plaats en be-
teekening, hoort dat het geene verwaarde
teekening, hun haven en goed hebben moeten ver-
laten,

laten, om hiech aan de vervolging der poli-
tie^{te} onttrekken, hoort dat het geene verwan-
ding kan baren, dat deze onnutstokers ~~de~~
blechts op de gelegenheid wachten, om het
Bantamsche in oproer te brengen, om hoe
doende mogelijk weder in hunne benit-
tingen te geraken. Overigens moet niet
uit het oog worden verlooren, dat de ont-
binding van het Rijk des Sultans ende
invoeringen van het Nederlandsch gezag
in Bantam, nog niet van genoegzaam
anderen daten tellt, om te kunnen verwach-
ten, dat de invloed der nog bestaande vere-
afstammelingen en aanhangers der oude vor-
ten van Bantam, geheel konden zijn ver-
nietigd.

Wat aangaat de door Uwe Excellentie
verlangde opheldering noemens de omstandig-
heid, dat hiech onder de muiters verscheide-
ne Cheribanners bevonden, zij het mij ver-
gund te noteren, dat welis waar hijs de eerste
namenkant der opstandelingen ten huise
van Bapa Koeloe, reeds dadelijk enige
Bantammers en Cheribanners ontmoet wer-
den, dan hijs geeft geene grondige rede-
nen aan de oorzaak der geplieegde miterij,
aan het bestaan van Cheribansche herde-
lingen of opstokersijen van dien kant te moe-
ten toeschrijven, immers is het eens bekende
zaak dat er onder het groot aantal der steeds

naar de hoofdplaats toevloeyende Cheribansche Koelies, welke zoo op de onderscheidene Suikermolens, als aan de publieke werken arbeiden, vele gevonden worden, die zich uithoofde van gepleegde misdaden op deze wijze van de nasporing onttrekken, die zich gereedelijk met de voringen onrustige Bantammers laten vereenigen. Overigens brengt de aloude betrekkingen welke de Cheribansche en Bantamsche bevolking onder de Regering der vorsten uit het huis van Seeh Molahna, steeds verbonden hebben hekelijk veel toe, om de vereeniging tussehen Cheribanners en Bantammers te gereedelijker daartestellen, vandaar ook dat bij alle vroeger plaats hegg gehad hebbende onrustige bewegingen in Bantam steeds de een of andere Cheribanner aan het hoofd hebben gehad. ^{rede eindelijk} ~~De~~ dat de hoofd aanleggers reeds inde ommelanden van Batavia hoovele inlanders hebben kunnen overhalen, aan het oproer deel te nemen, is grootelijks op te lossen, doordooromstandigheid dat het Sangerangsche distrikt en de Butserangsche landen Jagabita en Janlapal inde nabijheid der rivier Tidocrian vroeger tot het Bantamsche Rijk hebben behoord en de bevolking vooral langs de tegenwoordige grenzen der Sjilhandie, als mede meer noordwaarts, langs

F. Stellingma, had hij de stoutheid eene opzig te wagen.

de Sarana en zuidwaarts, langs de Tidocrian, nog als Bantammers moeten aangemerkt worden.

Ik heb mij inder loop van het verhaalde ^{der} ~~ander~~ overpeligke gebeurtenis, ^{voorbegrepen} ~~verhaald~~ den, nader ~~uwer~~ Excellenties aandacht te zullen vestigen, op den versegd in Bantam gepleegden opstand, onder aanvoering van heeren Maas Djakarica. — Dene hoofd ~~muiter~~ ^{muiter} is reeds door het Britsch tussehen bestemd, ter sake van oproer tot levenslang gewangenisstraf veroordeeld geworden, daar hij echter reeds hoog bijaarden zijne misdaad bijans reeds eenighens in ~~vech~~ vergeetelheid was geraakt, werd op zijn persoon niet meer de vereischte acht geslagen, zoo dat hij gelegenheid vond, inde jare 1825 uit de stads boeien alhier te ontvallen en zich aan het hoofd van een aantal van ca 2000 muitelingen ^E het fort Pandeglang te overrompelen. Het gelukte mij destijds, in mijne voornalege betrekking van Assistent Resident der ommelanden alhier, om met behulp van een op de beergebrachte Barissan, een der aanvoerders te overvallen, bij welke gelegenheid hij snauwde, terwijl Maas Djakarica eerst lang daarna ontdekt en afgemaakt werd.

Dene gebeurtenis en voornamelijk omdat het bleek, dat zich bij dien opstand vele inlanders uit het Sangerangsche distrikt hadden gevoegd, heeft, zoo

als ik hiervoor aanmerkte, aanleiding ge-
geven dat te Sintol een politie wacht werd
gedetacheerd, onder de orders van den nu
vermoorden Latjar, welke zich, door zijne
goede diensten, het vertrouwen van het paleis.
Selijk bestuur in alle opzigten had waardig
gemaakt. Het was wel is waar een bloote
toevaligheid, dat zich ^{de} Latjar juist in de na-
bijheid van Blaradja bevond, toen de mui-
telingen aldaar door hem werden aangehou-
den. Doch men ziet hier echter uit, van hoe-
veel belang het moet beschouwd worden,
dat hoe wet op de gezeten als in Bantam
zelf, meerder politie wachtten worden
gedetacheerd, want ware hulks het geval ge-
weest, dan hadde men heel zeker vroeger
van het voorkomen der muitelingen kennis
hebben bekomen.

Het moet ongetwijfeld opvallend
voorkomen, dat men in het Bantamsche
in gering getal muitelingen, niet anders
heeft kunnen magtig worden, dan door
middel van het doen aanrukken van
geregelde troepen. De reden hiervan moet
naar mijn gevoelen, het welk ik trouwens aan
het wijner oordeel van anderen overlaaf,
enlijk daarin gezocht worden in het
algemeen, dat de Demangschappers aan
de tijd van het Bantamsche te uitge-
steekt zijn, en in het bijzonder, dat de

hoofden; bij het ontstaan van onrustige be-
wegingen, de welgerinde volksmenigte
niet doelmatig weten te ver eenigen, want
zelfs de Regent van Lebak benat bij het
aanraderen der muitelingen, geen mid-
del om ~~het~~ te keer te gaan. Het enige
middel. Derhalven, om in den vervolge, on-
rustige bewegingen, als de anderwerpelijke,
in het Bantamsche, zoo niet te verhouden,
dan toch zoo veel mogelijk te keer te gaan,
hadde, naar het mij voorkomt, bestaan, in het
aanstellen van meesters Demangs, aan welke
de verplichting ~~en~~ zou behooren te worden
opgelegd, om in navolging van het geen te de-
zes hoofdpaleis is ingevoerd, een genoegzaam
getal van de welbekendste en gegoedste inlan-
ders bij zich te doen inschrijven, opdat den,
bij het ontstaan van onrustige bewegingen
zich bij wijke van Barissan houdend kunnen
vereenigen en bij het niet opkomen tot verant-
woording houdend kunnen worden geroepen

De Onnagaand regter
in de Hestes afdeeling